

گهنج و روانگه‌ی سیاسی له هه‌ریمی کوردستان

27-07-2023

نووسه‌ره‌کان

ناوه‌ندی لیکۆلینه‌وه‌ی رووداو

کورتە : به‌پێی ئەنجامی راپرسییه‌که، ریزه‌ی 86.9% گه‌نجان پێشتر به‌شداری هه‌یچ چالاکییه‌کی ریک‌خراوه‌کانی کومه‌لگه‌ی مه‌ده‌نی و پارتی سیاسییه‌کانیان نه‌کردوه. ئەمه له‌نیۆ گرووپی (15-24) سالییدا 91% بووه، که ده‌ریده‌خات دوورکه‌وتنه‌وه‌یه‌کی یه‌کجار زۆر له‌ نیوان گه‌نجان و پارتی سیاسییه‌کان و ریک‌خراوه‌کانی کومه‌لگه‌ی مه‌ده‌نییدا هه‌بووه، به‌لام له‌ وه‌لامی ئەو پرسیاره‌ی که ئایا له‌ماوه‌ی 12 مانگی رابردوو، به‌شداری چالاکی ریک‌خراوه‌کانی کومه‌لگه‌ی مه‌ده‌نی و پارتی سیاسیت کردوه.

گه‌نج و روانگه‌ی سیاسی له هه‌ریمی کوردستان

ژماره‌ی گه‌نجان

 1,727,903

رێژه‌ی گه‌نجانی
 15-29 ساڵ
 له هه‌ریمی کوردستان

28%

ئه‌گه‌ر مافی ده‌نگدان هه‌بێت، به‌شداریی ده‌که‌ی؟

به‌لی ✓ 72.7%

نه‌خێر ✗ 27.3

ده‌نگ به‌ چ لایه‌نیکی سیاسی ده‌ده‌ی؟

تاراده‌یه‌ک خراپتر ده‌بێت 2.1
 تاراده‌یه‌ک باشتر ده‌بێت 16.0
 وه‌ک خۆی ده‌بێت 16.3
 باشتر ده‌بێت 30.9
 خراپتر ده‌بێت 34.7

پێتوایه‌ ره‌وشی سیاسی کوردستان له‌ داها‌توودا چۆن ده‌بێت؟

ناوهندی لیکۆلینهوهی رووداو بهشی دووهمی ئهجامهکانی راپرسی "روانگهی گهنجان له ههریمی کوردستان-2023"، که تایهت به گهنج و روانگهی سیاسی بئاودهکاتهوه و له رۆژانی داهاوو بهشهکانی دیکهی راپرسییهکه و کۆی راپۆرتی گشتی راپرسییهکه بئاودهکاتهوه.

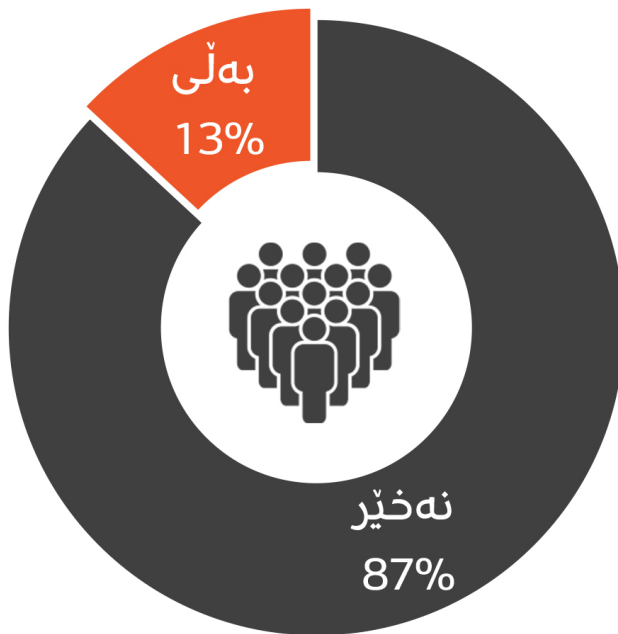
کلیک له لینکهی خوارهوه بکه بۆ دابهزاندنی بهشی دووهمی راپۆرتهکه بهشیوهی PDF

[گهنج و روانگهی سیاسی له ههریمی کوردستان](#) Download

تێروانیی گهنجان بۆ ریکخراوهکان و پارتی سیاسییهکان

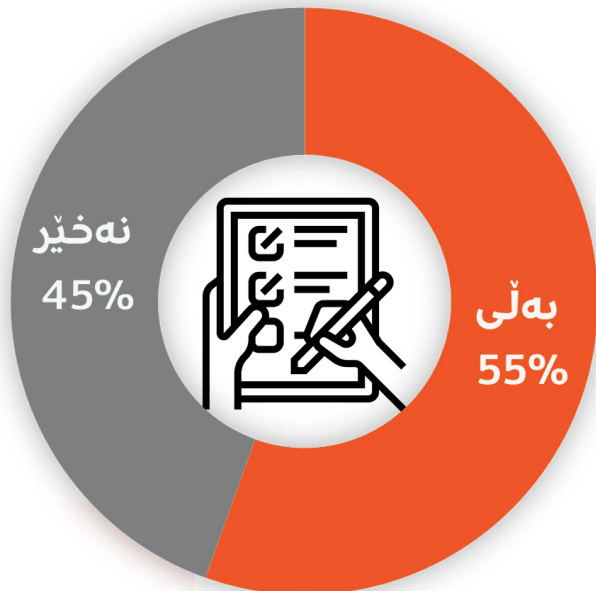
له ههریمی کوردستان، هاوشیوهی ئه و ئاراستهیهی که له ئهوروپا ههیه، بهشداری گهنجان له چالاکي و ریکخراوهکانی کۆمهلهگهی مهدهنی زیادیکردوه. بهشیوهیهک کهوا بهپنی ئهجامی راپرسییهکه، ریزهی 86.9% گهنجان پێشتر بهشداری ههچ چالاکیهکی ریکخراوهکانی کومهلهگهی مهدهنی و پارتی سیاسییهکانیان نهکردوه. ئهمه لهنیو گرووبی (15-24) سالییدا 91% بووه، که دهريدهخات دوورکهوتنهوهیهکی بهکجار زۆر له نیوان گهنجان و پارتی سیاسییهکان و ریکخراوهکانی کومهلهگهی مهدهنیدا ههبووه، بهلام له وهلامی ئه و پرسیارهی که ئایا لهماوهی 12 مانگی رابردوو، بهشداریی چالاکي ریکخراوهکانی کومهلهگهی مهدهنی و پارتی سیاسیت کردوه،

ریزهی 55.5%ی گهنجان گوتووینه که بهشداریی چالاکیهکی ریکخراوهکان و پارتی سیاسییهکانیان کردوه. لیرهشدا زۆرتین ریزهی بهشداریی له چالاکي پارتی سیاسییهکان له ئیدارهی سهربهخۆی گهرمیان و زۆرتین ریزهی بهشداریی گهنجان له ریکخراوهکانی کومهلهگهی مهدهنی له ئیدارهی سهربهخۆی راپهرین به ریزهی 100% بووه. ههروهها، ئهوهی جیگهی سهرنجه، ئه و ریزهی زۆرهی بهشداریینهکردن له پێشتردا، که زیاتر له سنووری پارێزگای سلیمانی و ههلهبجه و ئیداره سهربهخۆکانی راپهرین و گهرمیان بووه که ریزهی سهرووی 90% بووه، بهلام له 12 مانگی رابردوودا ئهوه گۆرانی بهسهردا هاتوه.

**ئایا پێشترههچ
بهشداریی چالاکي
ریکخراوهکانی
کومهلهگهی مهدهنی
و پارتی
سیاسیهکانت
کردوووه؟**

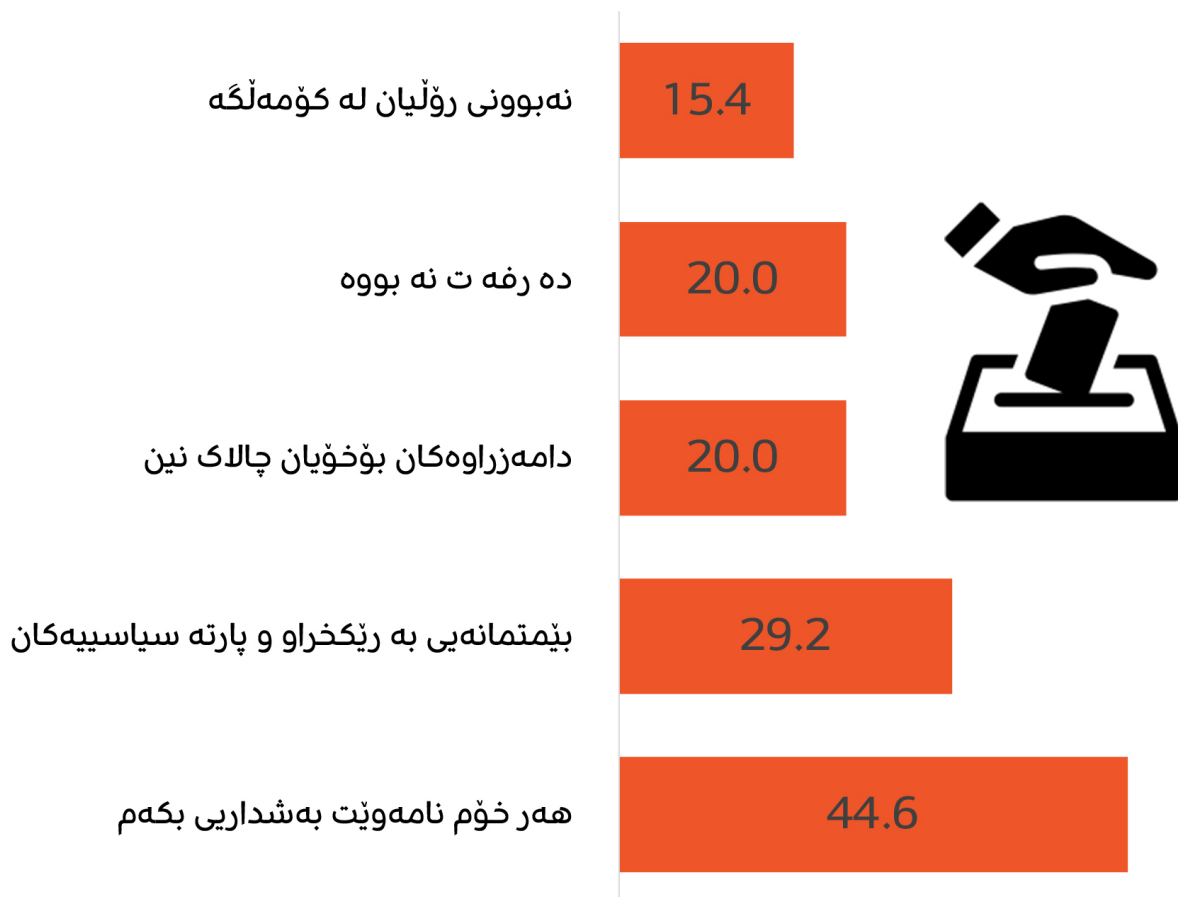
ئەو 44.5% گەنجان كە گوتتويانە بەشدارى چالاكى رېكخراوهىي و پارتە سىياسىيەكان ناكەن، ھۆكارى جىاوازيان بۇ ئەو بېرارى خۇيان باسكردوو. بەرئزەي 44% گوتتويانە كە ھەر ناينەوئت بەشدارى بكەن و رېزەي 29% يشيان متمانەيان بە رېكخراو و پارتە سىياسىيەكان نييە. لە نيو ئەو گرووپەدا لە ئىدارەي سەربەخۇي راپەرين، بەرئزەي 100% متمانە بە رېكخراو و پارتە سىياسىيەكان نييە و رېزەي 50% ئەو گەنجانەي ھەلەبجەش بېروايان وايە كەوا لەبەر نەبووني رۆلى پارت و رېكخراوهكان لە كۆمەلگە، ئەوانيش روويان تيناكەن.

لەماوەي 12 مانگی رابردوو بەشداريي ھيچ چالاكیيەكی کردووہ؟

بەپىي راپرسىيەكى بەكىتى ئورويپا (2022) لەبارەى گەنج و بەشدارىي سىياسى، بەشدارىنەكردنى گەنجان ياخود چالاكنەبوونيان تەگەرەيەكى سەرەكىيە بۇ ديموكراسى. بۇ نموونە بەپىي راپرسىيەكە رىژەى خوار 5% گەنجانى تەمەن (15-29) سأل گوتوويانە كە خويان وەك ئەندامى پارتى سىياسى دەبينن، رىژەى خوار 10% يش بەشدارىي چالاكىي سىياسى و خويپشاندانە بن مولتەكانيان كردووه.

هۆكارەكانى بەشدارىنەكردن

به‌شداریکردن له هه‌لبژاردن

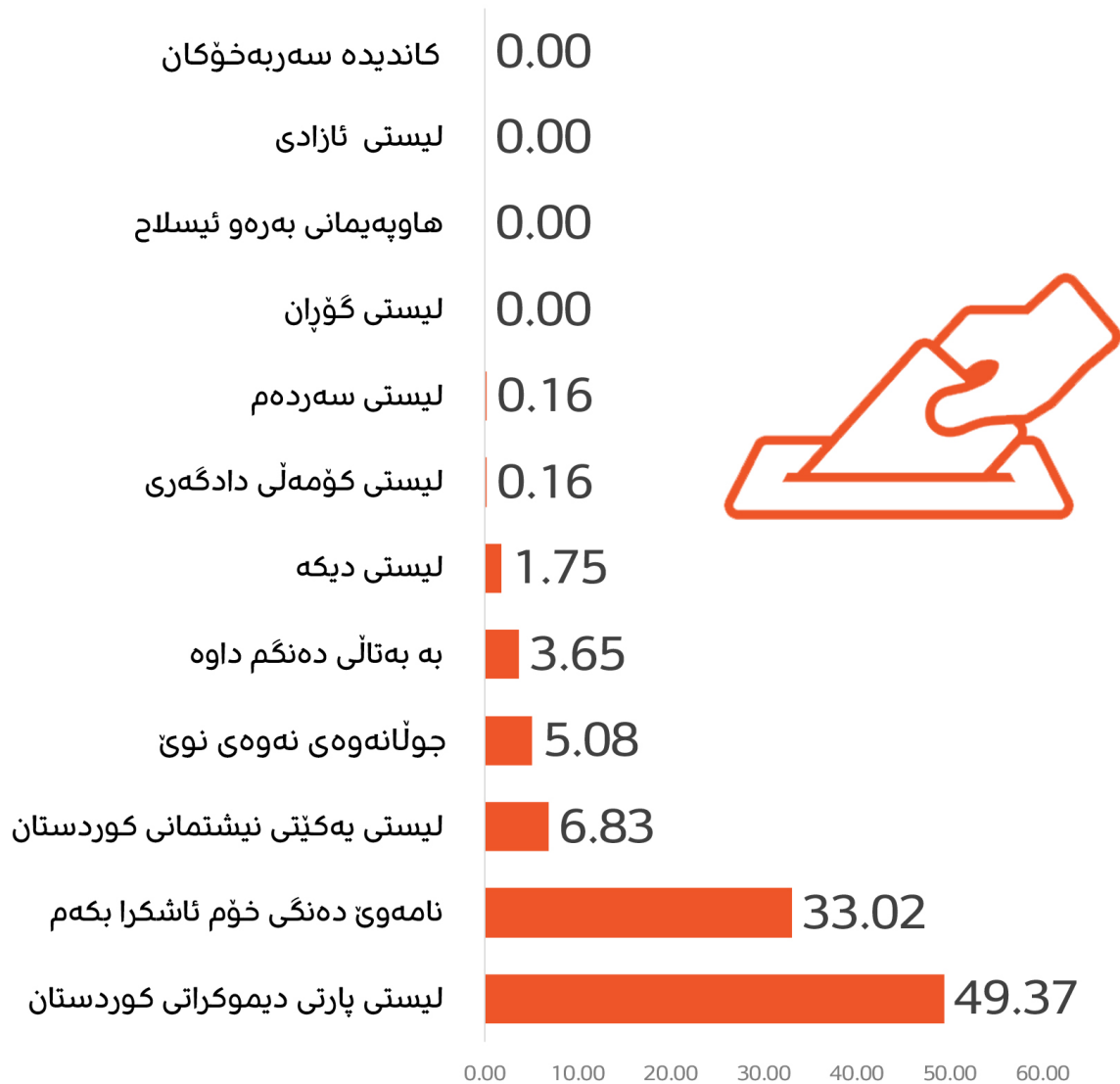
له‌رووی به‌کاره‌ینانی مافی ده‌نگدانه‌وه، ریزه‌ی 72.7٪ گه‌نجان به‌شداریوو له‌سه‌ر ئاستی هه‌ریمی کوردستان ئاماژه‌یان به‌وه کردوو که ئه‌گه‌ر مافی ده‌نگدانیان هه‌بیت، ئه‌وا به‌شداریی ده‌کهن. له‌کاتیگدا 27.3٪ گوتووایانه به‌شداری ناکه‌ین. ئه‌مه‌ش له‌کاتیگدا به‌ که‌ریزه‌ی گشتی به‌شداریکردنی خه‌لک له‌هه‌لبژاردنه‌کانی پێشوودا له‌ ئاستیگی زۆر نزمتردا بووه. ئه‌م ریزه‌یه‌ش له‌سه‌رووی ریزه‌ی گشتی به‌شداریکردنی خه‌لک له‌ دوایین هه‌لبژاردنی په‌رله‌مانی کوردستان که 59٪ بوو. هه‌روه‌ها نزیکه‌ی 30٪ یش زیاتره له‌ ریزه‌ی به‌شداریکردنی گشتی خه‌لک له‌ هه‌لبژاردنه‌که‌ی ساڵی 2021‌ی په‌رله‌مانی عێراق. هه‌روه‌ها به‌رزبوونی ژماره‌ی گه‌نجان له‌ هه‌ریمی کوردستان واده‌کات که‌ روۆی ئه‌وان له‌ هه‌لبژاردنه‌کانی داها‌توو هه‌ریمی کوردستاندا په‌کلاکه‌روه‌ه‌ه‌ بیت. هه‌روه‌ها، ئه‌م ئاراسته‌یه‌ی خواستی گه‌نجان بۆ به‌شداریکردن ته‌نیا په‌یوه‌ست نییه به‌ هه‌ریمی کوردستانه‌وه، بۆ نموونه خواستی به‌شداریی گه‌نجان له‌ هه‌لبژاردن بۆ په‌رله‌مانی [ئه‌وروپا](#) له‌ماوه‌ی نیوان 2014 بۆ 2019، له‌نیو گرووی ته‌مه‌ن 16-24 ساڵدا به‌ریزه‌ی 14٪ زیادیکردوو.

هه‌ر به‌پێی ئه‌نجامه‌کان، کچان و ژنانی گه‌نج له‌ هه‌ریمی کوردستان زۆر زیاتر له‌ کورپان و پیاوانی گه‌نج‌ه‌زیان له‌ ده‌نگدان و به‌شدارییه له‌ هه‌لبژاردن. ئه‌وان به‌ریزه‌ی 77.9٪ هه‌وه، 8.5٪ له‌ ریزه‌ی ئه‌و کورپ و پیاوانه‌ زیاترن که‌ هه‌ز ده‌کهن به‌شداری له‌ هه‌لبژاردن بکه‌ن ئه‌گه‌ر مافی ئه‌و کاره‌یان هه‌بیت.

به‌رزترین ئاستی خواستی به‌شداریکردنی گه‌نجان له‌ ئیداره‌ی سه‌ربه‌خۆی سو‌رانه به‌ ریزه‌ی 98٪، به‌دوای ئه‌ویشدا زاخۆ به 86٪ و هه‌ولێر 79.5٪ دیت. که‌مترین خواستی به‌شداریکردنی له‌ ئیداره‌ی سه‌ربه‌خۆی گه‌رمیانه به 48.8٪ و به‌دوای ئه‌ویشدا پارێزگای سلێمانی به 52.3٪ دیت. ئه‌و ریزه‌یه له‌ هه‌له‌بجه 59.5٪ و له‌ ئیداره‌ی سه‌ربه‌خۆی راپه‌رینیش 63.3٪ بووه. به‌ گشتی خواستی به‌شداریکردنی گه‌نجان له‌ شاره‌ گه‌وره‌کاندا که‌متره له‌ شوپنه‌کانی دیکه و ئه‌و ریزه‌یه‌ش 71.3٪ ی ژینگه‌ی شارنشین به 78.2٪ ی گوندنشین بووه.

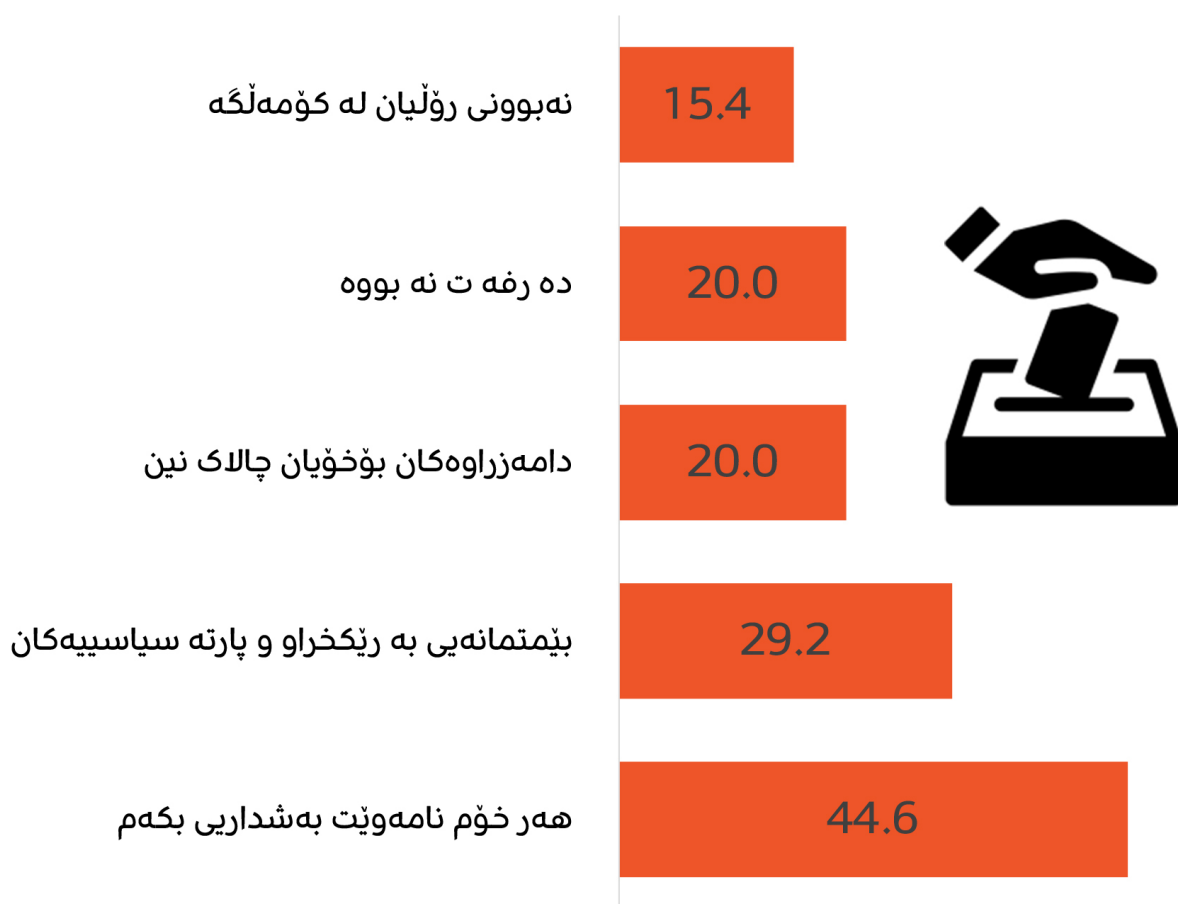
له‌سه‌ر ئاستی هه‌ریمی کوردستان، 33٪ ی گه‌نجان گوتووایانه نایانه‌وێ ده‌نگه‌کانیان ئاشکرا بن به‌لام له‌ 67٪ ی که‌ ده‌نگه‌کانی خۆیان ئاشکرا کردوو، ریزه‌ی 49.4٪ پارته‌ی، 6.8٪ یه‌کتی و 5.1٪ یش نه‌وه‌ی نوێیان هه‌لبژاردوو. باقی پارته‌ سیاسییه‌کانی دیکه‌ش ریزه‌یه‌کی ئه‌وتوێیان نه‌هیناوه که‌ پێده‌چیت به‌شیک زۆری ده‌نگه‌ره‌کانی جارانیان له‌ ریزی ئه‌و 33٪ دا بن که‌ نایانه‌وێ ده‌نگیان ئاشکرا بکه‌ن یان له‌ نیو ئه‌وانه بن که‌ جارێ نایانه‌وێ به‌شداری له‌ هه‌لبژاردن بکه‌ن.

دهنگ به چ لایه نیکی سیاسی دهدهی؟

لهوانه به رزیه دهنگی پارتی بۆ دهنگی ئیداره‌ی سهر به خۆی زاخۆ و سۆران بگه‌رێتهوه که رێژه‌ی نزیکه‌ی 90% بووه. به‌پێی ئەنجامه‌کان پارتی که‌متر له نیوه‌ی دهنگی گه‌نجان له هه‌ولێر ده‌بات و دواتریش له گه‌رمیان 19% و له سلێمانیش 6.6% ده‌نگه‌کان ده‌بات. له سه‌ر ئاستی هه‌رێمی کوردستان به‌کۆتیی 6.8% ده‌نگی گه‌نجان ده‌بات، به‌رزترین رێژه‌ی ده‌نگه‌کانیشی له ئیداره‌ی سهر به‌خۆ راپه‌رین بووه که 22.6% بووه. دوا‌ی ئه‌وه‌ش 19.8% ده‌نگی گه‌نجان سلێمانی و 14.3% ده‌نگی گه‌رمیان و 9.1% هه‌له‌بجێش ده‌بات. به‌رزترین رێژه‌ی ده‌نگی نه‌وه‌ی نوێ له هه‌له‌بجێوه دێت که به‌ گشتی رێژه‌ی 5.1% گه‌نجان هه‌رێمی کوردستانی بر دوه‌وه. له هه‌له‌بجێ 36.4% گه‌نجان نه‌وه‌ی نوێیان هه‌له‌بجێاردوه. دوا‌ی ئه‌ویش له گه‌رمیان 14.3% و له سلێمانی 9.9% و له هه‌ولێر 2.8% و له ده‌وکیش 2.5% ده‌نگی گه‌نجان بۆ نه‌وه‌ی نوێ ده‌پوات.

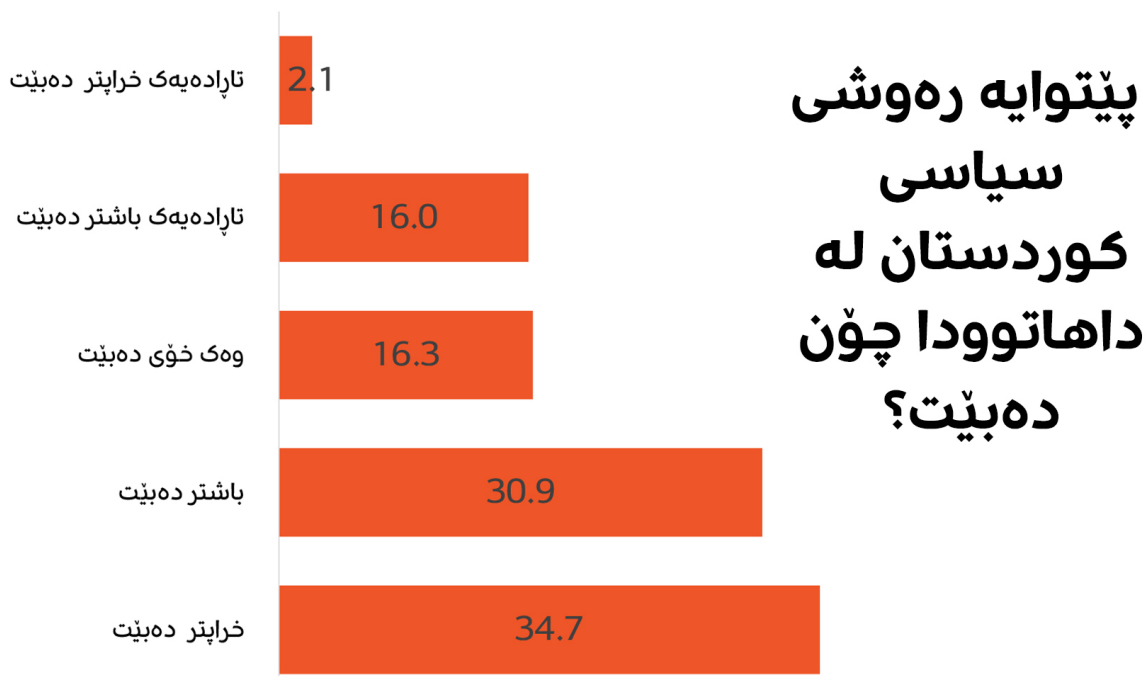
هۆکاره‌کانی به‌شدارینه‌کردن

هه‌لەبەت نابێ ئەوەمان بێر بچیت کە 33٪ی گەنجان ئاماژەیان بەوەکردوووە کە نایانەوێت دەنگەکانیان ئاشکرا بکەن. ئەمەش بەواتای ئەوە دیت کە لە هەر سن گەنجیک، بەکێکیان نەویستوووە دەنگی خۆی ئاشکرا بکات، بەرزترینی ئەوانەش کە نەیانویستوووە دەنگەکانیان ئاشکرا بکەن لە پارێزگای سلێمانی بەرپرۆی 57.1٪، دواتریش هەولێر بەرپرۆی 46.5٪، راپەرین بەرپرۆی 45.2٪ و پاشان هەلەبجە بەرپرۆی 27.3٪ بوو. هەرۆهە، ئەوەی جینگە سەرنبجە کە هیچ گەنجیک ئامادەنەبوووە دەنگی خۆی بە کاندیدی سەرنبجە خۆ بەدات، بەلام 3.7٪ گوتووینە بە بەتالی دەنگ دەدات.

لەنیو ئەوانە ی گوتووینە بەشداریی هەلبژاردن ناکەین و 27.3٪ ی گەنجان، رپرۆی 82.3٪ ئاماژەیان بەوەکردوووە کە هەلبژاردن هیچ ناگۆریت، رپرۆی 46.4٪یش متمانەیان بە پارتە سیاسییەکان نییە. بەرزترین رپرۆی ئەو گەنجانە کە لەبەر بێ متمانەیی بە پارتە سیاسییەکان بەشداری لە هەلبژاردن ناکەن لە ئیدارە سەرنبجە خۆی سۆران بەرپرۆی 100٪ بوو. کەمیی متمانە بە پارتە سیاسییەکان لە نیو ئەو گەنجانە کە دەنگ نادن، لە دوا سۆران لە راپەرین 72.2٪، لە زاخۆ 66.7٪ و لە هەلەبجەش 53.3٪ بوو. هەرۆهە 27.8٪ گەنجان لەسەر ئاستی هەریمی کوردستان رایان وابوو کە بەرپرۆی گونجاو نییە و رپرۆی 19.8٪ رایان لەگەڵ ئەوەدا بوو کە هەلبژاردنی پاک و نازاد نییە بۆیە بەشداری ناکەن.

هەرۆهە، لەرووی رەگەزی، گرووی تەمەن و ژینگە دانیشتوانەووە روانگەیهکی هاوبەش لەبارە بەشدارینەکردن لە هەلبژاردن لە نیو ئەو گرووی کە دەنگ نادن هەیه. هەموویان بەرپرۆی سەروو 80٪ ئاماژەیان بەوەکردوووە کە هەلبژاردن هیچ ناگۆریت.

لەبارەى رهوشى سياسى ههريمى كوردستان له داهاتوودا، بهگشتى ريژهى 36.8% ى گهئجان راين وابوو كه خراپتر دهبيت، بهلام ريژهى 46.9% راين وابوو كهوا باشتر دهبيت و باقىيهكەيشى پييانوابوو كه وهك خۆى دەمىننپتهوه. بهرزترين ريژهى ئەوانهى پييانوايه كه خراپتر دهبيت له پاريزگاي سلېمانى و ههلهبجه و ئيداره سهربهخۇكانى گهرمىان و راپهرين بووه، بهشيويهك ريژهى 67.3% له راپهرين و ريژهى 66.7% له گهرمىان بووه. لهكاتيكد ريرهى 70.7% له سوران و 50.9% له زاخو كوتووپانه كهوا باشتر دهبيت.

بەمزوانه كۆي راپۆرتەكە بڵاودەكرپتهوه.....